

การพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ใน การผลิตผ้าไหมย้อมสีด้วยเมล็ดมะขาม เพื่อเพิ่มมูลค่าเชิงพาณิชย์ : กรณีศึกษา ผ้าขาวม้า บ้านทัพกระบือ ตำบลสำโรง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

อรนุช นาคชาติ

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ในการผลิตผ้าไหมย้อมสีด้วยเมล็ดมะขามเพื่อเพิ่มมูลค่าเชิงพาณิชย์: กรณีศึกษาผ้าขาวม้า บ้านทัพกระบือ ตำบลสำโรง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) พัฒนาต่อยอดองค์ความรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีการย้อมสีไหมด้วยเมล็ดมะขามให้สามารถนำมาใช้ได้จริงในเชิงพาณิชย์ ๒) เพื่อส่งเสริมแนวทางในการนำไหมย้อมสีด้วยเมล็ดมะขามไปประยุกต์ใช้ในผลิตภัณฑ์ผ้าขาวม้า และ ๓) เพื่อให้เกิดนวัตกรรมผ้าไหมลายผ้าขาวม้าย้อมสีด้วยเมล็ดมะขาม ผลการวิจัยพบว่า สามารถต่อยอดองค์ความรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีการย้อมสีไหมด้วยเมล็ดมะขามและสีจากวัสดุธรรมชาติที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น เกิดการต่อยอดนำไปสู่การผลิตเพื่อจำหน่ายเชิงพาณิชย์ โดยมีผู้ผลิตจำนวน ๓ ท่าน ได้นำไปประยุกต์ใช้ในการผลิตผ้าไหมขาวม้าย้อมสีจากธรรมชาติที่ให้ความสวยงามและให้สีที่แปลกแตกต่างจากสีย้อมเคมีที่ชุมชนเคยผลิต ผู้ผลิตรู้สึกภาคภูมิใจและรู้สึกปลอดภัยในการทอและอยากจะทอผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติต่อไป

นอกจากนี้ยังพบว่า สินค้าที่ผลิตขึ้นมา ผู้บริโภคมีความพึงพอใจที่จะซื้อในราคาที่สูงกว่าเดิม ทำให้สามารถจำหน่ายผ้าขาวม้าได้ในราคาสูงกว่าหนึ่งเท่าตัว ช่วยให้ผู้ผลิตมีรายได้เพิ่มมากขึ้น สร้างรายได้ที่มั่นคงและเกิดความยั่งยืนทางเศรษฐกิจแก่ชุมชน นอกจากนี้ การนำเส้นไหมที่ย้อมด้วยเมล็ดมะขามไปประยุกต์ใช้ในผลิตภัณฑ์ผ้าขาวม้ายังช่วยสร้างนวัตกรรมใหม่บนผืนผ้าขาวม้าบ้านทัพกระบือ เนื่องจากให้สีสันทึบสวยงามและช่วยเสริมลวดลายที่ทอ โดยเฉพาะลายช้างและลายเชิงเทียน ให้มีความโดดเด่นแตกต่างจากผ้าขาวม้าที่ผลิตจากแหล่งอื่น

คำสำคัญ : ผ้าไหม ผ้าขาวม้า เมล็ดมะขาม

Knowledge Development for Silk-Dyed Production Using Tamarind Seeds to Enhance Commercial Value : A Case Study of Pa Kao Ma Product in Tapkrabea Village, Samrong Subdistrict, Muang district, Surin Province

Oranuch Nakchat

Abstract

The research titled Knowledge Development for Silk-Dyed Production Using Tamarind Seed to Enhance Commercial Value : A Case Study of Pa Kao Ma Product in Tapkrabea Village, Samrong Subdistrict, Muang district, Surin Province aimed to: 1) further develop knowledge and transfer technology of silk dyeing method using tamarind seeds for practical use in commercial purpose: 2) promote silk dyeing method using tamarind seeds to be applied with Pa Kao Ma product and: 3) create the innovation of silk and Pa Kao Ma pattern dyed with tamarind seeds. The results showed that the research could further develop knowledge and transfer technology of silk dyeing method using tamarind seeds and natural materials, which are easy to find in local community. This could be further produced for commercial purpose. There were 3 villagers who applied silk dyeing method using tamarind seeds to Pa Kao Ma production. This method gave natural and outstanding colors, different from colors given by chemical dyeing colors. The weavers were proud and felt safe in the weaving production and wanted to continue producing silk with natural dyeing colors.

Furthermore, the customers were satisfied with Pa Kao Ma product and willing to pay for Pa Kao Ma product in a double price. As a result, this would generate more and stable income for weavers and create economic sustainability in the community. In addition, the pattern of Pa Kao Ma product could create new innovation for Tapkrabea Village as it is colorful and unique, especially the pattern with elephants and candlesticks. These are different from other Pa Kao Ma product from other production sources.

Keywords: Silk, Pa Kao Ma, tamarind seeds

บทนำ

ผ้าขาวม้า เป็นผ้านุ่งชนิดหนึ่งที่คนไทยใช้นุ่งห่มกันมายาวนานตั้งแต่สมัยเชียงแสน โดยผู้หญิงมักจะนุ่งเป็นผ้าถุง ส่วนผู้ชายจะใช้เป็นผ้าคาดเอว ผ้าขาวม้า คือ ผ้าที่ทอเป็นลายขัดแบบตาหมากรุกหรือรูปลายสี่เหลี่ยม ที่ได้จากการขัดกันระหว่างเส้นด้ายยืนกับเส้นด้ายพุ่งสลับสีกันเป็นช่วง (ผ้าขาวม้า, ๒๕๕๙) มีสีสันทากหลาย ทั้งสีสดใสและสีหม่น ผ้าขาวม้าผลิตและจำหน่ายในแทบทุกจังหวัดของประเทศไทย โดยวัสดุที่นำมาผลิตผ้าขาวม้าจะใช้เส้นใยหลายชนิด เช่น เส้นฝ้าย เส้นใยสังเคราะห์หรือเส้นไหม ผ้าขาวม้าที่ผลิตจากเส้นฝ้ายหรือใยสังเคราะห์มักจำหน่ายได้ในราคาถูก ส่วนผ้าขาวม้าที่ผลิตจากเส้นไหมจะจำหน่ายได้ในราคาที่สูงกว่า เนื่องจากมีกระบวนการผลิตที่ยุ่งยากและเส้นไหมมีราคาแพง เดิมนั้นความนิยมนุ่งผ้าขาวม้าจะนิยมนุ่งเฉพาะชายชาวชนบท โดยเฉพาะคนแถบภาคอีสานที่ประกอบอาชีพรับจ้างหรือทำนา นิยมนำผ้าขาวม้ามาคาดเอวเอาไว้เพื่อประโยชน์หลายอย่าง เช่น เช็ดเหงื่อ ทำความสะอาดร่างกาย เอาไว้คลุมกันแดด หรือแม้กระทั่งเอาไว้มัดสิ่งของต่าง ๆ นอกจากนี้ผ้าขาวม้ายังถูกนำมาใช้เพื่อเป็นของขวัญที่แสดงถึงความเคารพ โดยชาวบ้านจะนิยมนำผ้าขาวม้ามาผูกเอาไว้ให้กับผู้คนที่มิชื้อเสียงหรือแขกต่างบ้านต่างเมืองเพื่อแสดงถึงการต้อนรับผู้มาเยือน ปัจจุบันกระแสการนุ่งผ้าไทยกำลังได้รับความนิยม หน่วยงานรัฐรวมถึงภาคเอกชนและบุคคลทั่วไปหันมานุ่งผ้าไทยกันมากขึ้น มีการนำผ้าไทยมานุ่ง และประยุกต์ผ้าไทยตัดเย็บเป็นแบบที่ทันสมัย สวมใส่ไปทำงานทั้งบุรุษและสตรี หรือนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ใช้สอยต่าง ๆ เช่น กระเป๋า หมวก ร่ม เป็นต้น (จรัสพิมพ์ วังเย็นและคณะ, ๒๕๕๖; เสาวลักษณ์ คงคาอุยฉายและคณะ, ๒๕๕๖)

บ้านทัพกระปือ ตั้งอยู่ในตำบลสำโรง อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก อาชีพเสริมระหว่างทำนา ชาวบ้านที่เป็นผู้หญิงจะรวมกลุ่มกันทอผ้าไหม โดยผ้าไหมที่เป็นเอกลักษณ์ของบ้านทัพกระปือ คือ การทอผ้าไหมลายผ้าขาวม้า ซึ่งผ้าไหมขาวม้านี้เป็นสินค้าที่สร้างรายได้หลักและสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชนบ้านทัพกระปือ และชุมชนใกล้เคียง ลักษณะเด่นของผ้าไหมลายผ้าขาวม้าของบ้านทัพกระปือ คือ การทอเป็นช่องตารางสี่เหลี่ยมหลากสี ส่วนใหญ่จะใช้เส้นไหมแดง ดำ เขียวและเหลือง ทอขัดกันไปมาเป็นสี่เหลี่ยมยาวเกือบตลอดทั้งผืน ส่วนปลายทั้งสองด้านจะทอเป็นทางยาว ปัจจุบันมีการออกแบบเพื่อเพิ่มความสวยงามให้แก่ผ้าขาวม้า โดยจะมีการทอยกดอก รูปช้างและดอกไม้ ลงไปที่ปลายทั้งสองข้างของผืนผ้า การผลิตผ้าขาวม้าในหมู่บ้านทัพกระปือผู้ผลิตนิยมย้อมสีเส้นไหมด้วยสีเคมี เนื่องจากย้อมง่าย สะดวกและรวดเร็วให้สีคมชัด สดใส แต่พบว่าผ้าขาวม้าที่ย้อมด้วยสีเคมีส่วนใหญ่จะจำหน่ายได้ในราคาถูก ประกอบกับลวดลายและสีสันทนของผ้าขาวม้าของชุมชนยังเป็นสีและลวดลายแบบดั้งเดิม ยังไม่มีการพัฒนาไปสู่การย้อมด้วยสีจากธรรมชาติ หรือมีการออกแบบลวดลายและสีสันทนแบบใหม่ ๆ ที่ทันสมัย คณะผู้วิจัยจึงได้นำเอาองค์ความรู้ที่ได้จากการพัฒนาการย้อมสีไหมด้วยเปลือกต้นมะขามและเปลือกหุ้มเมล็ดมะขาม (อรนุช นาคชาติและคณะ, ๒๕๕๘) ซึ่งเป็นวัสดุที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่น นำมาถ่ายทอดและประยุกต์ใช้ในการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าไหมขาวม้าให้แก่ชุมชนให้สามารถนำมาสู่การใช้งานจริงในเชิงพาณิชย์ คณะผู้วิจัยหวังว่างานวิจัยนี้จะช่วยให้ชุมชนได้แนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมขาวม้าที่ย้อมสีด้วยเมล็ดมะขามและวัสดุจากธรรมชาติ

อื่น ๆ เพื่อสร้างอัตลักษณ์ให้แก่ผลิตภัณฑ์ของชุมชน กลุ่มทอผ้าสามารถลดค่าใช้จ่ายในการซื้อวัตถุดิบ และสามารถจำหน่ายสินค้าได้ในราคาที่สูงขึ้น ได้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีการย้อมสีไหมด้วยเมล็ดมะขามให้สามารถนำมาใช้ได้จริงในเชิงพาณิชย์
๒. เพื่อส่งเสริมแนวทางในการนำไหมย้อมสีด้วยเมล็ดมะขามไปประยุกต์ใช้ในผลิตภัณฑ์ผ้าขาวม้า
๓. เพื่อให้เกิดนวัตกรรมผ้าไหมลายผ้าขาวม้าย้อมสีเมล็ดมะขาม

ระเบียบวิธีการวิจัย

ประชากร ได้แก่ เกษตรกรผู้ทอผ้าไหมในหมู่บ้านทักกระปือ

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เกษตรกรผู้ทอผ้าไหมขาวม้าในหมู่บ้านทักกระปือ

การสุ่มตัวอย่าง โดยเจาะจง ซึ่งได้จากการสอบถามความสมัครใจที่จะเข้าร่วมการอบรมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมขาวม้าที่ย้อมด้วยเมล็ดมะขาม

๑. เก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น

เก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มสตรีทอผ้าไหมในหมู่บ้านทักกระปือ โดยการสัมภาษณ์ เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่ม ข้อมูลการผลิตและจำหน่ายผ้าไหมขาวม้า ศึกษาวิธีการผลิตผ้าขาวม้าจากกลุ่มทอผ้าไหม เพื่อหาแนวทางในการนำไหมย้อมด้วยเมล็ดมะขามไปประยุกต์ใช้ในผลิตภัณฑ์ผ้าขาวม้า

๒. วางแผนการอบรมและจัดอบรมการย้อมไหมด้วยเมล็ดมะขาม

วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่สอบถามในประเด็นต่าง ๆ จากนั้นวางแผนการดำเนินงานและติดต่อประสานงานกับหน่วยงานในท้องถิ่น เพื่อจัดอบรมเทคนิคการย้อมสีเส้นไหมด้วยเมล็ดมะขาม รวมถึงเทคนิคการย้อมสีเส้นไหมด้วยวัสดุจากธรรมชาติอื่น ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น

๓. ติดตามผลภายหลังการอบรมพร้อมแนะนำแนวทางการออกแบบและพัฒนาตลาดผ้าไหมขาวม้า ที่ย้อมสีด้วยเมล็ดมะขาม ตลอดจนนำผ้าขาวม้าที่พัฒนาขึ้นไปผลิตเป็นสินค้าอื่น ๆ เพื่อนำไปสู่การผลิตและจำหน่ายได้จริง

๔. ประเมินความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ โดยนำผลิตภัณฑ์ต้นแบบที่ได้พัฒนาขึ้นไปให้ผู้บริโภค ผู้จำหน่ายสินค้าเสื้อผ้าไหมสำเร็จรูป รวมถึงผู้ผลิตผ้าไหม ประเมินความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ ในด้านรูปแบบ ความสวยงาม ราคา และความต้องการซื้อ

ผลการวิจัย

๑. ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มทอผ้าไหม บ้านทักกระปือ

๑.๑ สืบค้นข้อมูลประวัติการจัดตั้งกลุ่มจำนวนสมาชิก และรายได้ของกลุ่มทอผ้าไหมในหมู่บ้านพบว่า ยังไม่มีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรกลุ่มสหกรณ์ กลุ่มสตรี หรือวิสาหกิจชุมชนที่ผลิตและจำหน่ายผ้าไหมขาวม้าที่ได้รับการรับรองจากหน่วยงานของรัฐ แต่มีการรวมกลุ่มกันเองเพื่อจำหน่ายสินค้า ทำให้การบริหารจัดการกลุ่มไม่ดีพอจึงไม่เกิดความเข้มแข็ง ผู้ผลิตส่วนใหญ่จะผลิตสินค้าเป็นรายเดี่ยว แต่จะมีการจ้างผลิตเฉพาะด้าน เช่น จ้างย้อมสี ใส่หู และจ้างเข้าฟืม

เป็นต้น โดยจะจ่ายค่าแรงให้เป็นค่าตอบแทน จากนั้นผู้ผลิตจะนำมาทอเป็นผืนผ้าเอง

๑.๒ สํารวจข้อมูลการผลิต การจำหน่ายสินค้า และประเภทของผลิตภัณฑ์ในชุมชนที่มี ยอดจำหน่ายหรือเป็นผลิตภัณฑ์ได้รับความนิยมจากผู้ซื้อพบว่า การผลิตผ้าไหมจะมีทั้งย้อมสีธรรมชาติ และสีเคมี ส่วนใหญ่จะย้อมด้วยสีเคมี ลักษณะเด่นของผ้าไหมบ้านทพกระปือ คือ เป็นผ้าไหมลายผ้าขาม้า มีเชิงที่ชายผ้าทอยกดอกลายช้างและลายดอกไม้ สินค้าจำหน่ายได้ราคาไม่สูงนัก เนื่องจากไม่มีการรวมกลุ่มอาชีพ ผู้ผลิตจำหน่ายสินค้าคนเดียว จึงอาจมีการลดราคาเพื่อแข่งขันกัน ลักษณะของการจำหน่ายจะมีพ่อค้าและแม่ค้าคนกลางมารับซื้อสินค้าถึงที่บ้าน หรือฝากเพื่อนบ้านไปจำหน่าย ทำให้ขายสินค้าได้ราคาไม่สูงนัก แต่สามารถขายสินค้าได้ในปริมาณมากเนื่องจากสินค้าเป็นที่นิยมและมีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ และมีราคาไม่แพง ส่วนผ้าขาม้าที่ย้อมสีด้วยวัสดุธรรมชาติสามารถจำหน่ายได้ในราคาสูงกว่าผ้าขาม้าที่ย้อมด้วยสีเคมี แต่มีระยะเวลาในการผลิตนานและหลายขั้นตอน โดยเฉพาะขั้นตอนการย้อมสีจะใช้เวลานานที่สุด ทำให้ผู้ผลิตที่มีอายุมาก ๆ ไม่นิยมย้อม ถึงแม้จะจำหน่ายได้ราคาสูงก็ตาม สำหรับผู้ผลิตผ้าไหมที่เป็นคนรุ่นใหม่ที่เพิ่งเรียนรู้วิธีการทอผ้าขาม้าพบว่ายังไม่มีทักษะ และไม่ทราบวิธีการย้อมสีเส้นไหมด้วยวัสดุจากธรรมชาติ จึงอยากได้รับความรู้และการถ่ายทอดวิธีการย้อมสีเส้นไหมด้วยวัสดุจากธรรมชาติ

๑.๓ สํารวจสภาพปัญหาในการผลิตและจำหน่ายสินค้า ตลอดจนความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าขาม้า พบว่าการรวมกลุ่มขององค์กรยังไม่มีคามเข้มแข็งเท่าที่ควร อีกทั้งยังไม่มีหน้าร้านและแบรนด์เนอร์เป็นของตนเอง ไม่มีแหล่งกระจายสินค้า

และขาดองค์ความรู้ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภค อีกทั้งยังไม่ได้ได้รับความสนใจจากคนรุ่นหลังเพื่อสืบสานและต่อยอดองค์ความรู้ที่มีอยู่

๒. ข้อมูลวิธีการผลิตผ้าขาม้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่น บ้านทพกระปือ

คณะผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลและวิธีการผลิตผ้าขาม้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่น บ้านทพกระปือ และบ้านสำโรง ซึ่งเป็นหมู่บ้านติดกันกับบ้านทพกระปือพบว่าแต่เดิมนั้นชุมชนบ้านสำโรงและบ้านทพกระปือได้ทอผ้าไหมขาม้าลายช้างมาเนิ่นนานแล้ว ชุมชนจะปลูกหม่อน เลี้ยงไหมและสาวไหมเองและการทอผ้าจะใช้กรรมดาดสำหรับทอใช้สอยกันภายในครอบครัวเท่านั้น ปัจจุบันด้วยยุคสมัยที่เปลี่ยนไปการทอผ้าไหมของชุมชนจะเน้นไปที่การทอเพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัว

ผ้าขาม้าที่ทอที่บ้านทพกระปือและบ้านสำโรง โดยทั่วไปจะทอมือบนก็ทอผ้า ขาม้ามีลักษณะเป็นผ้ารูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ความกว้างประมาณ ๑ เมตร และยาวประมาณ ๑.๕ – ๒ เมตร เป็นผ้าสำหรับผู้ชายใช้นุ่งแบบลำลอง ความกว้างจึงเท่ากับระยะจากเอวถึงกลางหน้าแข้ง ความยาวเท่ากับระยะพันรอบตัวแล้วเหลือเศษอีกเล็กน้อย โดยมากจะทอเป็นลายตารางเล็ก ๆ นิยมใช้เส้นไหมหลายสี ผ้าขาม้าที่ทอในหมู่บ้านประกอบด้วยเส้นยืนกับเส้นพุ่งที่ทอขัดสลับกันไปมาเป็นตารางสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ ตรงกลางเกือบตลอดทั้งผืน ส่วนปลายผ้าสองข้างจะทอเป็นทางยาว และมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากผ้าขาม้าทั่วไป คือ มีการทอยกดอกเป็นลวดลายช้างหรือลายดอกไม้คั่นตรงรอยต่อระหว่างลายตารางกับลายตรง ออกแบบลายผ้ามีสีที่มีความหลากหลายและแตกต่างกันไป สีของเส้นยืนที่นิยมใช้ในการทอผ้าขาม้าบ้านทพกระปือ คือ

ภาพที่ ๑ ลักษณะการวางลายเส้นยืนของผ้าไหมบ้านทพกระบือ และลายริ้วรูปช้างที่อยู่ปลายของผ้าขาวม้า
คั่นระหว่างลายตารางกับลายตรง
ที่มา : อรุณ นาคชาติ. ๒๕๖๐

สีแดง เขียว เหลือง ขาว ดำหรือน้ำตาล

๓. ผลการจัดอบรมการย้อมสีเส้นไหมด้วย
เมล็ดมะขาม

จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นพบว่าผู้ผลิตผ้าไหมขาวม้าบ้านทพกระบือและชุมชนใกล้เคียง ยังไม่มีทักษะการย้อมสีเส้นไหมด้วยวัสดุจากธรรมชาติ และมีความต้องการรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีการย้อมสีเส้นไหมด้วยวัสดุจากธรรมชาติ ที่สามารถหาได้ง่ายในท้องถิ่น โดยเฉพาะวิธีการย้อมสีเส้นไหมด้วยเมล็ดมะขาม คณะผู้วิจัยจึงจัดอบรมการย้อมเส้นไหมด้วยเมล็ดมะขามและวัสดุจากธรรมชาติอื่น ได้แก่ สีแดงจากครั่ง สีเหลืองจากประโหด และสีเขียวจากใบขี้เหล็กให้แก่ชาวบ้านบ้านทพกระบือ และหมู่บ้าน

ใกล้เคียง มีผู้เข้าอบรมทั้งสิ้น ๔๒ คน วิธีการย้อมไหมด้วยเมล็ดมะขาม ได้องค์ความรู้มาจากการวิจัยของคณะผู้วิจัย ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนการดำเนินงานวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ และ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ในปี พ.ศ. ๑๕๕๙ มีวิธีการย้อมดังนี้

๓.๑ การย้อมไหมด้วยเมล็ดมะขาม

๑) การเตรียมวัตถุดิบ

คัดเลือกเมล็ดมะขามที่มีลักษณะสมบูรณ์ไม่มีแมลงเจาะ จำนวน ๔ กิโลกรัม นำไปคั่วในทราย (๑ กิโลกรัม) ที่อุณหภูมิ ๑๕๐ องศาเซลเซียสเป็นเวลาประมาณ ๓๐ นาที หรือจนกระทั่งเปลือกเมล็ดมะขามมีสีน้ำตาลเข้มหรือดำและ

มีกลิ่นหอม แยกเมล็ดมะขามออกจากทรายทิ้งไว้ให้เย็น นำเมล็ดมะขามไปกะเทาะเอาเฉพาะเปลือกหุ้มเมล็ดด้านนอก บดให้ละเอียด นำไปต้มสกัดเป็นน้ำย้อมต่อไป

๒) การสกัดสีน้ำย้อมจากเปลือกหุ้มเมล็ดมะขาม

เติมน้ำสะอาด ๒๘ ลิตร ลงไปในหม้อต้ม (เมล็ดมะขาม ๑ กิโลกรัมต่อน้ำ ๗ ลิตร) ค่อย ๆ ropyเปลือกหุ้มเมล็ดมะขามที่คั่วแล้วลงในหม้อ ต้มสกัดที่อุณหภูมิ ๙๕ องศาเซลเซียสเป็นเวลา ๑ ชั่วโมง ๓๐ นาที ให้คนทุก ๆ ๑๕ นาที เมื่อครบเวลาที่กำหนด นำไปกรองด้วยผ้าขาว จะได้น้ำย้อมที่มีสีน้ำตาลเข้ม

๓) วิธีการย้อม

นำเส้นไหมที่ลอกขาวแล้วจำนวน ๑ กิโลกรัม ไปแช่น้ำสะอาดประมาณ ๑๕ นาที ปีนน้ำออกจากไหม นำไปผึ่งลมพองหมาด นำไปย้อมในน้ำย้อมที่สกัดได้จากเมล็ดมะขาม โดยเติมสารส้มบดละเอียด จำนวน ๑๐๐ กรัมลงในน้ำย้อมเพื่อเป็นสารช่วยติดสี คนให้สารส้มละลาย นำเส้นไหมลงไปย้อมในน้ำย้อมที่อุณหภูมิ ๙๕ องศาเซลเซียส นาน ๑ ชั่วโมง ๓๐ นาที เมื่อครบเวลาที่กำหนด นำไหมไปล้างด้วยน้ำสะอาดจนกระทั่งน้ำล้างใส ไม่มีสีตกออกมา ปีนน้ำออกจากไหม กระจุกไหม นำไปผึ่งลมจนแห้ง หากต้องการให้ไหมที่ย้อมแล้วมีสีที่เข้มขึ้นหรือเปลี่ยนเป็นสีเทา-ดำสามารถนำไหมที่ย้อมแล้วไปหมักด้วยโคลน

๓.๒ การย้อมไหมด้วยฝาง

๑) การสกัดสีน้ำย้อมจากเปลือกฝาง

นำฝางมาสับให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ ชั่งมา ๖ กิโลกรัม ต้มกับน้ำสะอาดจำนวน ๓๐ ลิตร ต้มสกัดนาน ๑ ชั่วโมง หมั่นคนเป็นระยะ ๆ

เมื่อครบเวลา ทิ้งไว้ให้เย็นพอที่จะกรองได้ นำไปกรองด้วยผ้าขาวบาง จะได้น้ำย้อมที่สกัดจากฝาง

๒) วิธีการย้อม

นำเส้นไหมที่ฟอกขาวแล้ว

๑ กิโลกรัม ไปแช่น้ำสะอาด ๑๕ นาที จากนั้น ปีนน้ำออก นำน้ำย้อมที่สกัดจากฝางใส่ลงในหม้อต้ม เติมสารส้ม ๒ ช้อนโต๊ะ คนให้ละลาย นำไหมลงไปย้อมในน้ำย้อม นาน ๔๕ นาที หมั่นกลับพลิกไหมทุก ๆ ๑๕ นาที เมื่อครบเวลา นำไหมไปล้างด้วยน้ำสะอาดจนกระทั่งน้ำล้างใส ไม่มีสีตกออกมา ปีนน้ำออกจากไหม กระจุกไหม นำไปผึ่งลมจนแห้ง

๓.๓ การย้อมไหมด้วยประโศด

๑) การสกัดสีน้ำย้อมจากประโศด

นำเปลือกต้นประโศดที่สับเป็นชิ้นเล็ก ๆ จำนวน ๓ กิโลกรัม ต้มกับน้ำสะอาดจำนวน ๔๔ ลิตร นาน ๑ ชั่วโมง หมั่นคนเป็นระยะ ๆ เมื่อครบเวลา ทิ้งไว้ให้เย็นพอที่จะกรองได้ นำไปกรองด้วยผ้าขาวบาง จะได้น้ำสกัดจากเปลือกต้นประโศด

๒) วิธีการย้อม

นำเส้นไหมที่ฟอกขาวแล้ว

๑ กิโลกรัม ไปแช่น้ำสะอาด ๑๕ นาที จากนั้น ปีนน้ำออก นำน้ำย้อมที่สกัดได้จากเปลือกต้นประโศดใส่ลงในหม้อต้ม เติมสารส้ม ๒ ช้อนโต๊ะ คนให้ละลาย นำไหมลงไปย้อมในน้ำย้อม นาน ๔๕ นาที หมั่นกลับพลิกไหมทุก ๆ ๑๕ นาที เมื่อครบเวลา ปีนน้ำออกจากเส้นไหม นำเส้นไหมไปผึ่งลมพองหมาด นำไหมไปล้างด้วยน้ำสะอาดจนกระทั่งน้ำล้างใส ไม่มีสีตกออกมา ปีนน้ำออกจากไหม กระจุกไหม นำไปผึ่งลมจนแห้ง

๓.๔ การย้อมไหมด้วยใบชี้เหล็ก

๑) การสกัดสีน้ำย้อมจากใบชี้เหล็ก

นำใบชี้เหล็กแก่จัดมา ๖ กิโลกรัม ต้มกับน้ำสะอาดจำนวน ๔๕ ลิตร เติมเกลือ ๑ ช้อนโต๊ะ ต้มให้เดือดนาน ๑ ชั่วโมง เมื่อครบเวลา

ทิ้งไว้ให้เย็นพอที่จะกรองได้ นำไปกรองด้วย
ผ้าขาวบาง จะได้น้ำสกัดจากใบช้เหล็ก

๒) วิธีการย้อม

นำเส้นไหมที่ฟอกขาวแล้ว
๑ กิโลกรัม ไปแช่ในน้ำสะอาด ๑๕ นาที จากนั้น
บีบน้ำออก นำไหมลงไปย้อมในน้ำย้อม นาน ๔๕ นาที
หมั่นกลับพลิกไหมทุก ๆ ๑๕ นาที เมื่อครบเวลา
บีบน้ำออกจากเส้นไหม นำเส้นไหมไปผึ่งลมพอสวย
นำไหมไปล้างด้วยน้ำสะอาดจนกระทั่งน้ำล้างใส
ไม่มีสีตกออกมา บีบน้ำออกจากไหม กระตุกไหม
นำไปผึ่งลมจนแห้ง

๔. ผลการออกติดตามและแนะนำแนวทางการ
การออกแบบและพัฒนาตลาดลายผ้าไหมขาวม้า
ที่ย้อมสีด้วยเมล็ดมะขาม ตลอดจนการนำผ้าขาวม้า
ที่พัฒนาขึ้นไปผลิตเป็นสินค้าอื่น ๆ เพื่อนำไปสู่
การผลิตจริง

ออกติดตามและให้คำแนะนำแก่ผู้ผลิต
ผ้าขาวม้า ในการนำความรู้ที่ได้จากการอบรมไป
ประยุกต์ใช้ในการผลิตผ้าขาวม้าย้อมสีด้วย
เมล็ดมะขาม พบว่ามีผู้สนใจจะนำความรู้ที่ได้
จากการอบรมไปใช้ผลิตผ้าไหมขาวม้า จำนวน ๓ ราย
ดังนี้

๑) นางสาวเอกวดี สกุลทอง

คุณเอกวดี สกุลทอง เดิมทำงาน
ก่อสร้างที่กรุงเทพมหานคร พอถูกเริ่มเข้าโรงเรียน
จึงย้ายกลับมายังภูมิลำเนา มาประกอบอาชีพ
ขายกล้วยเดี่ยว และเริ่มสนใจไปเรียนรู้วิธีการย้อม
และทอผ้าไหมเพิ่มเติม เนื่องจากเห็นคนในหมู่บ้านทำ
จึงไปกู้เงินจำนวน ๕,๐๐๐ บาท มาเป็นทุน
ในการผลิตและจำหน่ายผ้าขาวม้าเป็นอาชีพเสริม
หลังจากได้รับการอบรมเทคนิคการย้อมไหมด้วย
เมล็ดมะขามและวัสดุจากธรรมชาติอื่น ๆ คุณเอกวดี

ภาพที่ ๒ คุณเอกวดี สกุลทอง กับผ้าไหมขาวม้าย้อมสีจากธรรมชาติ

ได้นำความรู้ที่ได้จากการอบรมมาประยุกต์ใช้ในการทอผ้าไหมขาวม้าลายข้างและทอเชิงผ้าเป็นดอกลายหมากรุก โดยการย้อมเส้นไหมด้วยสีที่ได้จากธรรมชาติ ได้แก่ ดอกอัญชัน เมล็ดมะขาม แก่นเข และครั่ง

ทดสอบคุณภาพการตกสี

นำผ้าไหมขาวม้าที่ทอเป็นผืนแล้วไปทดสอบการตกสี โดยศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ จังหวัดสุรินทร์ พบว่าเส้นไหมที่ทอขึ้นไม่ตกสีลายผ้ามีสีสดใสใส

๒) นางมาลัย บุตรรัมย์

เดิมคุณมาลัย บุตรรัมย์ เคยเป็นพนักงานบริษัท และได้แต่งงานมาอยู่บ้านกับสามี

ซึ่งเป็นที่อยู่ปัจจุบัน ด้วยเหตุที่ชุมชนบ้านทัพกระป๋องนั้นเป็นชุมชนที่มีการผลิตผ้าไหมที่สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน และกำลังเริ่มจะสูญหายไป คุณมาลัยซึ่งไม่มีพื้นฐานในการทอผ้าจึงได้เริ่มศึกษาวิธีการทอผ้าไหมและทำการจำหน่ายอย่างจริงจังเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๕ และได้สืบสานวัฒนธรรมการทอ พร้อมทั้งอนุรักษ์การทอด้วยสีธรรมชาติ เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ทำรายได้ให้กับครอบครัวเป็นอย่างดี หลังจากได้รับการอบรมการย้อมไหมด้วยเมล็ดมะขาม คุณมาลัย ได้นำความรู้ที่ได้จากการอบรมไปประยุกต์ใช้ในการทอผ้าไหมขาวม้าลายข้างและเชิงผ้าเป็นลายเชิงเทียน โดยย้อมเส้นไหมด้วยวัสดุจากธรรมชาติ ได้แก่ ครั่ง ดอกอัญชัน ใบขี้เหล็ก ประโหด และเมล็ดมะขาม

ภาพที่ ๓ คุณมาลัย บุตรรัมย์ กับผ้าไหมขาวม้าย้อมสีจากธรรมชาติ

ทดสอบคุณภาพการตกสี

นำผ้าไหมขาวม้าที่ทอเป็นผืนแล้วไปทดสอบการตกสี พบว่าเส้นไหมที่ทอขึ้นตกสีจาง ๆ ของสีเหลืองที่ย้อมด้วยประโหด และสีชมพูที่ได้ย้อมด้วยครั่ง ส่วนไหมที่ย้อมด้วยเมล็ดมะขามและพืชอื่น ๆ ไม่ตกสี ปลายผ้ามีสีอ่อนเป็นธรรมชาติ

๓) นางนิสา วงแหวน

คุณนิสา วงแหวน เคยเป็นพนักงานโรงทอแห่งหนึ่งในภาคกลาง ในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ต้องกลับมาอาศัยที่ภูมิลำเนา เนื่องจากต้องเลี้ยงดูบุตร และได้ยึดการทอผ้าไหมเป็นอาชีพหลัก อีกทั้งเดิมทีครอบครัวของคุณนิสาได้สืบทอดการทอผ้าไหมมาหลายชั่วอายุคน ทำให้คุณนิสารักและมีความชำนาญในการย้อมสีธรรมชาติ การทอ

การเข้าฟืม ทอได้หลากหลายแบบ พร้อมทั้งมีทักษะทางการออกแบบ ทำให้ฝีมือการทอผ้าเป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไป หลังจากได้รับการอบรม คุณนิสาได้ทอผ้าไหมขาวม้าลายช้างและเชิงดอกเป็นลายดอกพิกุลทอง โดยการย้อมผ้าไหมด้วยสีที่ได้จากธรรมชาติเป็นสีสันท่าง ๆ ได้แก่ ครั่ง ใบขี้เหล็ก แก่นเข และ เมล็ดมะขาม

ทดสอบคุณภาพการตกสี

นำผ้าไหมขาวม้าที่ทอเป็นผืนแล้วไปทดสอบการตกสี พบว่าเส้นไหมที่ทอขึ้นตกสีชมพูจาง ๆ ที่ย้อมด้วยครั่ง ส่วนไหมที่ย้อมด้วยเมล็ดมะขามและพืชอื่น ๆ ไม่ตกสี ปลายผ้ามีสีสันทสดใส

ทั้ง ๓ ท่านได้นำเอาเส้นไหมที่ย้อมสีด้วยเมล็ดมะขาม ครั่ง ประโหด ใบขี้เหล็ก และอัญชัน

ภาพที่ ๔ คุณนิสา วงแหวน กับผ้าไหมขาวม้าย้อมสีจากธรรมชาติ

ไปประยุกต์ทอเป็นผ้าขาวม้า ได้ลวดลายและสีสันทันสมัย ใหม่ๆ ที่ดูสวยงามและแปลกตามากยิ่งขึ้น ผู้ผลิตมีความพึงพอใจสามารถจำหน่ายได้มากขึ้น เนื่องจากผู้ซื้อชื่นชอบสีที่แปลกใหม่ คุณมีความทันสมัย นอกจากนี้ผ้าขาวม้าย้อมด้วยสีธรรมชาติยังจำหน่ายได้ราคาสูงกว่าสีเคมีถึง ๑ เท่า จากเดิมจำหน่ายผืนละ ๗๐๐-๘๐๐ บาท เมื่อย้อมด้วยสีจากธรรมชาติจะจำหน่ายได้ราคา ๑,๒๐๐-๑,๕๐๐ บาท ผู้ผลิตรู้สึกภาคภูมิใจและรู้สึกปลอดภัยในการทอและอยากจะทำผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติต่อไป

๕. ผลการประเมินความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์

นำผลิตภัณฑ์ผ้าไหมขาวม้าที่ย้อมด้วยสีจากธรรมชาติที่ผู้ทอได้พัฒนาสายและสีขึ้นมาใหม่

ไปให้ผู้บริโภค ผู้จำหน่ายสินค้าจากผ้าไหม รวมถึงผู้ผลิตผ้าไหม ประเมินความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ในด้านรูปแบบ ความสวยงาม ราคา ความต้องการซื้อ โดยทำการสุ่มตัวอย่างจากผู้ซื้อผ้าไหม ณ ตลาดนัดผ้าไหมในจังหวัดสุรินทร์ จำนวน ๓๒ ชุด ผลการสำรวจ พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ ๙๐.๖) มากกว่าเพศชาย (ร้อยละ ๙.๔) แสดงให้เห็นว่ากลุ่มเป้าหมายของผู้สนใจผลิตภัณฑ์ผ้าไหมเป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย โดยอายุส่วนใหญ่อยู่ในช่วง ๒๕-๕๐ ปี (ร้อยละ ๕๖.๒) ซึ่งเป็นกลุ่มวัยทำงานและมีวุฒิการศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาและระดับปริญญาตรี ดังข้อมูลแสดงในตารางที่ ๔.๒

ตารางที่ ๔.๒ แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

รายละเอียด	ร้อยละ
เพศ	
ชาย	๙.๔
หญิง	๙๐.๖
ช่วงอายุ	
๒๕-๕๐ ปี	๕๖.๒
๕๑ ขึ้นไป	๔๓.๘
วุฒิการศึกษา	
ประถมศึกษา	๒๕.๐
มัธยมศึกษา	๓๔.๔
ปริญญาตรี	๓๔.๔
สูงกว่าปริญญาตรี	๖.๒

เมื่อให้กลุ่มตัวอย่างพิจารณาความชอบที่มีต่อผ้าไหมในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ ผ้าผืนสำหรับนุ่ง ผ้าคลุมไหล่/ผ้าพันคอ และผ้าไหมแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในการซื้อผ้าไหมที่เป็นผ้านุ่งมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ผ้าคลุมไหล่ และการแปรรูปผ้าไหม จากการสัมภาษณ์ถึงสาเหตุความชอบผ้าไหมที่เป็นผ้านุ่ง ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความเห็นว่าสามารถนำผ้านุ่งไปออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ได้ตามต้องการ เช่น การนำไปตัดเย็บเสื้อผ้าเพื่อสวมใส่ และมีความสุขที่ได้ออกแบบการใช้ผลิตภัณฑ์เอง สามารถนำไปดัดแปลงได้ในหลายรูปแบบที่ตรงตามความต้องการของตนเอง จึงนิยมซื้อผ้าผืนมากที่สุด

สอบถามความพอใจที่จะจ่ายเพื่อซื้อสินค้าผ้าไหมขาวม้าย้อมด้วยเมล็ดมะขามและสีธรรมชาติ คณะผู้วิจัยได้เก็บตัวอย่างของผ้ามาเดินตลาดนัดผ้าไหมทุกวันเสาร์ต้นเดือนในจังหวัดสุรินทร์ โดยราคาของผ้าไหมขาวม้าย้อมสีเคมี ปกติราคาเฉลี่ยอยู่ที่ ๖๐๐-๘๐๐ บาทต่อผืน ซึ่งราคาดังกล่าวผู้ประกอบการหรือชุมชนผู้ผลิตเป็นผู้กำหนดราคาขึ้นเอง เมื่อนำผ้าไหมขาวม้าย้อมด้วยสีธรรมชาติที่ผู้ประกอบการทั้ง ๓ ท่านได้ทอขึ้น ไปให้ผู้บริโภคประเมินความพึงพอใจที่จะซื้อ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่พอใจที่จะซื้อผ้าไหมขาวม้าย้อมสีธรรมชาติในราคา ๑,๒๐๐-๑,๕๐๐ บาท (ร้อยละ ๕๙.๓) รองลงมาพอใจที่จะซื้อในราคา ๘๐๐-๑,๐๐๐ บาท (ร้อยละ ๓๔.๓๗) และเป็นส่วนน้อยเท่านั้นที่ไม่ชอบสีผ้าไหมจากธรรมชาติเนื่องมาจากสีไม่ถูกใจ ผู้บริโภคกลุ่มนี้ชอบผ้าไหมย้อมสีเคมีมากกว่าเนื่องจากจะให้ผ้าสีสดใสกว่าและมีราคาถูกกว่า จากผลการสำรวจความพึงพอใจในการซื้อผ้าไหมขาวม้าพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจที่จะซื้อผ้าไหมขาวม้า

ย้อมสีธรรมชาติที่มีราคาสูงกว่าผ้าไหมขาวม้าย้อมสีเคมี โดยพอใจที่จะซื้อในราคาสูงเกือบ ๑ เท่าตัว

สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

๑. การนำองค์ความรู้ในการย้อมสีเส้นไหมด้วยเมล็ดมะขาม สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับผลิตภัณฑ์ผ้าไหมขาวม้า บ้านทพกระปือ ตำบลลำโรง อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์ ได้

๒. เกิดนวัตกรรมผ้าไหมลายผ้าขาวม้าย้อมสีด้วยเมล็ดมะขาม เกิดการต่อยอดนำไปสู่การผลิตเพื่อจำหน่ายเชิงพาณิชย์ โดยมีผู้ผลิตจำนวน ๓ ท่านได้นำไปประยุกต์ใช้ในการผลิตผ้าไหมขาวม้าย้อมสีจากธรรมชาติ ที่ให้ความสวยงามและให้สีที่แปลกแตกต่างจากสีย้อมเคมีที่ชุมชนเคยผลิต ผู้ผลิตรู้สึกภาคภูมิใจและรู้สึกปลอดภัยในการทอและอยากจะทำผ้าไหมย้อมสีธรรมชาติต่อไป

๓. สินค้าที่ผลิตขึ้นมา ผู้บริโภคมีความพึงพอใจที่จะซื้อในราคาที่สูงจากเดิม ทำให้สามารถจำหน่ายผ้าขาวม้าได้ในราคาสูงกว่าหนึ่งเท่าตัว เดิมจำหน่ายผืนละ ๗๐๐-๘๐๐ บาท เมื่อย้อมด้วยสีจากธรรมชาติ สามารถจำหน่ายได้ในราคา ๑,๒๐๐-๑,๕๐๐ บาท ช่วยให้ผู้ผลิตมีรายได้เพิ่มมากขึ้น

๔. การนำเส้นไหมที่ย้อมด้วยเมล็ดมะขามและย้อมด้วยวัสดุจากธรรมชาติไปประยุกต์ในผลิตภัณฑ์ผ้าขาวม้า ช่วยสร้างนวัตกรรมใหม่บนผืนผ้าขาวม้าบ้านทพกระปือเนื่องจากให้สีสันเฉดใหม่ที่สวยงาม แปลกตา สีสันมีความทันสมัยและความหลากหลายมากขึ้น เมื่อเทียบกับผ้าขาวม้าแบบดั้งเดิมที่มีเฉพาะสีแดง เขียว และน้ำตาล

นอกจากนี้การย้อมสีด้วยเมล็ดมะขามหรือสีจากธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น จะช่วยเสริมลวดลายที่ทอขึ้นโดยเฉพาะลายช้างและลายเชิงเทียนให้มีความโดดเด่นแตกต่างจากผ้าขาวม้าที่ผลิตจากแหล่งอื่น

อภิปรายผล

ผ้าขาวม้า เป็นผ้าทอที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยที่สืบทอดมาตั้งแต่โบราณ ผ้าขาวม้าเป็นผ้าที่ชายไทยมักนำมาสวมใส่ในชีวิตประจำวัน เช่น ใช้ห่มห่ม คาดเอว คาดศีรษะ หรือ ใส่สิ่งของต่าง ๆ ปัจจุบันมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์และแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผ้าขาวม้ามากขึ้น เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่หลากหลายขึ้น เช่น นำมาตัดเย็บเป็นเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่มที่มีรูปแบบและลวดลายที่ทันสมัย หรือแปรรูปเป็นกระเป๋า ของที่ระลึก เครื่องประดับ และผลิตภัณฑ์ใช้สอยต่าง ๆ (จรัสพิมพ์ วังเย็น และคณะ. ๒๕๕๖; ใจภักดี บุรพเจตนา. ๒๕๖๒) ทำให้ ผ้าขาวม้าเป็นที่นิยมใช้กันแพร่หลายเข้าถึงทุกเพศทุกวัย ผ้าขาวม้าจึงเป็นที่รู้จักทั้งในและต่างประเทศ ผ้าขาวม้าส่วนใหญ่มักทอจากเส้นฝ้าย และเส้นใยสังเคราะห์อื่น ๆ สำหรับบางท้องถิ่น ในประเทศไทยมีการทอผ้าขาวม้าโดยใช้เส้นไหม ซึ่งผ้าขาวม้าที่ทอจากเส้นไหมจะได้ผ้าที่มีความสวยงาม มันวาว พลิวไหว เหมาะสำหรับเป็นของขวัญของที่ระลึกให้แก่ผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ หากนำไปตัดเย็บสวมใส่จะช่วยเพิ่มความหรูหรา ภูมิฐาน ให้แก่ผู้สวมใส่ ราคาผ้าไหมขาวม้าจึงมีราคาสูงกว่าผ้าขาวม้าที่ทอจากเส้นฝ้ายหรือใยสังเคราะห์อื่น ๆ

ผ้าไหมขาวม้าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านทัพกระปือ ตำบลลำโรง อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์ ที่สืบทอดวิธีการทอมาจากบรรพบุรุษ

มาอย่างยาวนาน ผ้าไหมขาวม้าบ้านทัพกระปือมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น คือ เป็นผ้าขาวม้าที่ทอจากเส้นไหม ทอขัดกันไปมาเป็นรูปตารางสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ ที่ชายผ้าทั้งสองด้านจะทอยกดอกเป็นลายรูปช้าง ซึ่งช้างเป็นสัตว์สัญลักษณ์ประจำจังหวัดสุรินทร์ ผ้าไหมขาวม้าบ้านทัพกระปือมักทอโดยใช้สีเดิม ๆ คือ สีแดง เขียว และสีน้ำตาล ส่วนใหญ่ใช้สีย้อมเคมีเนื่องจากมีความสะดวก ย้อมง่าย ใช้เวลาการย้อมสั้น และได้สีสม่ำเสมอ สีของผ้าไหมขาวม้าบ้านทัพกระปือจึงมีสีโทนเข้ม ทึบ ดูสุ่ม เหมาะสำหรับผู้สูงวัยใช้ แต่ในปัจจุบัน จะเห็นว่าผู้บริโภคที่เป็นวัยรุ่นวัยทำงาน หันมาสวมใส่ผ้าไทยกันมากขึ้น การพัฒนาสีสันของลายผ้าขาวม้า จำเป็นต้องมีความสวยงามสดใส เพื่อให้เหมาะสมกับวัยของผู้สวมใส่ เช่นเดียวกับงานวิจัยของ ธนิดา แผลมฉลาด และ โฆสิต แพงสร้อย (๒๕๖๓) การย้อมสีผ้าไหมด้วยวัสดุจากธรรมชาติ นอกจากจะเป็นวัสดุที่มีราคาถูก หาได้ง่ายในท้องถิ่น ให้สีสันสวยงาม และให้สีที่หลากหลายนั่นเอง ยังเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมอีกด้วย ทำให้ผ้าที่ย้อมด้วยวัสดุจากธรรมชาติจำหน่ายได้ราคาที่สูงขึ้น

ในงานวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ถ่ายทอดเทคนิคการย้อมสีเส้นไหมด้วยเมล็ดมะขาม ซึ่งเป็นวัสดุเหลือทิ้งและหาได้ง่ายในท้องถิ่น เป็นผลงานวิจัยต่อยอดจากงานวิจัยของคณะผู้วิจัยที่พบว่า เมล็ดมะขามสามารถนำมาย้อมสีเส้นไหมให้สีน้ำตาลทอง ถึงน้ำตาลเข้ม และหากนำเส้นไหมที่ย้อมด้วยเมล็ดมะขามแล้วไปหมักด้วยน้ำโคลนในขั้นตอนสุดท้ายจะให้สีเส้นไหมเป็นสีเทา งานนี้นอกจากนี้ยังถ่ายทอดวิธีการย้อมสีเส้นไหมด้วยวัสดุจากธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น นำไปประยุกต์ใช้ในการผลิตผ้าไหมขาวม้า ทำให้ได้ผ้าไหมขาวม้าที่มีสีสันสดใส เหมาะสำหรับผู้วัยรุ่น วัยทำงาน

นอกจากนี้สินค้าผ้าไหมขาวม้าย้อมสีธรรมชาติยังสามารถจำหน่ายได้ในราคาที่สูงมากขึ้นจากเดิม ช่วยสร้างรายได้ที่มากขึ้นให้ผู้ผลิตผ้าไหมในชุมชน สร้างลวดลายสีสันทันสมัยใหม่ ๆ ให้กับผลิตภัณฑ์ผ้าไหมขาวม้าบ้านทัพกระปือ ก่อให้เกิดการสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าไหมขาวม้าสู่ลูกหลานต่อไป

ข้อเสนอแนะ

๑. ควรมีการรวมตัวจัดตั้งกลุ่มทอผ้าไหม เพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพให้แก่ชุมชน อีกทั้งการรวมกลุ่มสามารถตั้งราคากลางของสินค้าได้ เพื่อไม่ให้เกิดการเหลื่อมล้ำหรือกดราคาสินค้าของพ่อค้าคนกลาง

๒. หน่วยงานของภาครัฐควรเข้ามาช่วยส่งเสริมในเรื่องของการรวมกลุ่มทอผ้า ส่งเสริมการจำหน่ายสินค้า การสร้างแบรนด์สินค้า ตลอดจนส่งเสริมภูมิปัญญาพื้นบ้านและพัฒนาสินค้าพื้นบ้านให้เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

เอกสารอ้างอิง

จรัสพิมพ์ วังเย็นและคณะ. (๒๕๕๖). การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าขาวม้าโดยใช้แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นกับแนวคิดการออกแบบแฟชั่น เพื่อพัฒนาอาชีพและผลิตภัณฑ์ชุมชน อำเภอวนรวนิวาส จังหวัดสกลนคร. รายงานวิจัย. คณะอุตสาหกรรมสิ่งทอและออกแบบแฟชั่น มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.

ใจภักดี บุรพเจตนา. (๒๕๖๒). การอนุรักษ์และพัฒนาผ้าขาวม้าย้อมสีของชุมชน บ้านหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี. *Journal of art Klong Hok*. หน้า ๘๕-๑๒๕.

ธนิดา แหลมฉลาด และ โสสิต แสงสร้อย. (๒๕๖๓). การพัฒนาลวดลายผ้าขาวม้าทอมือเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด. *Journal of MCU Peace Studies*. ๘ (๓). หน้า ๑๑๕๒-๑๑๕๕. สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยรามคำแหง. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จากเว็บไซต์ <http://www.lib.ru.ac.th/journal/loincloth.html> สืบค้น ๒๘ เมษายน ๒๕๕๙.

เสาวลักษณ์ คงคาอุยฉายและคณะ. (๒๕๕๖). การแปรรูปผ้าขาวม้าเป็นผลิตภัณฑ์ประเภท กระเป๋าเพื่อจำหน่ายเป็นสินค้า OTOP. รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.

อรนุช นาคชาติ และคณะ. (๒๕๕๘). การพัฒนาและอนุรักษ์การย้อมสีไหมด้วยเปลือกต้นเมลิ็ด และเปลือกหุ้มเมลิ็ดมะขามตามภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-เขมรในจังหวัดสุรินทร์. รายงานการวิจัย.

คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.